

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Puolustusministeriön lausunto puhemiesneuvoston ehdotuksesta eduskunnan työjärjestyksen ja eduskunnan virkamiehistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta (PNE 1/2018 vp)

Ehdotuksen mukaan eduskunnan työjärjestykseen tehtäisiin tiedustelun parlamentaarisen valvonnan järjestämisestä ja tiedusteluvalvontavaliokunnan perustamisesta johtuvat tarpeelliset muutokset. Ehdotus liittyy siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan uudistamista koskevaan lainsäädäntökokonaisuuteen. Tiedustelutoiminnan parlamentaarinen valvonta ehdotetaan annettavaksi uuden tiedusteluvalvontavaliokunnan tehtäväksi.

Puolustusministeriö pitää parlamentaarisen valvonnan järjestämistä ensiarvoisen tärkeänä osana sotilastiedustelulainsäädäntöhankkeen kokonaisuutta. Parlamentaarisen valvonnan asianmukainen järjestäminen on keskeinen elementti sotilastiedustelutoiminnan hyväksyttävyyden ja valvonnan uskottavuuden kannalta. Järjestelmän toimivuuden takaamiseksi ja toiminnan luotettavuuden varmistamiseksi on välttämätöntä säännellä menettelyjä ja keinoja, joilla voidaan valvoa tiedusteluun liittyvien tiedonhankintakeinojen käyttöä tehokkaalla tavalla. Perusoikeuksien suoja sekä kansainväliset ihmis- oikeusvelvoitteet ja Euroopan unionin oikeus edellyttävät tehokasta ja riippumatonta valvontaa.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan eduskunnan uuden tiedusteluvalvontavaliokunnan suorittama valvonta vastaa hyvin niihin kriteereihin, joita parlamentaariselle valvonnalle voidaan asettaa. Puolustusministeriö pitää ehdotusta perusteellisesti ja kattavasti valmisteltuna kannattaen siinä esitettyä säädösmuutosta.

Valiokunnan kokoonpano

Puhemiesneuvosto ehdottaa, että tiedustelutoiminnan parlamentaarinen valvonta annetaan uuden tiedusteluvalvontavaliokunnan tehtäväksi. Tiedusteluvalvontavaliokunta toimisi osana eduskunnan valiokuntalaitosta. Valiokuntaan nimettävää perustuslain edellyttämää 11 jäsenen kokoonpanoa voidaan sotilastiedustelun arkaluonteisen luonteen vuoksi pitää suhteellisen suurena määränä, mutta ehdotuksesta ilmenee hyvin, miten tiedon luottamuksellisuus on tarkoitus turvata valiokuntatyössä. Perustuslain esitöistä ilmenee, että 11 henkilön vähimmäismäärällä vahvistetaan poliittisen suhteellisuuden riittävä toteutuminen valiokunnan kokoonpanossa (HE 1/1998 vp, s. 88). Puolustusministeriö yhtyy ehdotuksessa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan tiedustelutoiminnan parlamentaarisen valvonnan uskottavuuden kannalta on tärkeää, että valiokuntaa valittaessa huolehditaan myös valiokunnan laajasta poliittisesta edustavuudesta niin, että mahdollisimman moni eduskuntaryhmä saa edustajansa valiokuntaan.

Tiedusteluvalvontavaliokuntaan ehdotetaan valittavaksi kaksi varajäsentä. Ehdotuksessa esitettyjen perustelujen mukaan ehdotus täyttää perustuslain vaatimukset ja eroaa muista valiokunnista suppeudellaan.

6.11.2018

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström

Suomen kansalaisuuden edellyttäminen valiokunnan sihteeriltä on puolustusministeriön näkemyksen mukaan tarpeen. Sotilastiedusteluun liittyvien tietojen käsittely edellyttää erityistä luottamuksellisuutta tietojen liittyessä mm. Suomen sotilaalliseen puolustamiseen.

Valiokuntatyön järjestäminen

Esityksen mukaan tiedusteluvalvontavaliokuntaan sovellettaisiin yleisiä valiokuntatyön säännöksiä. Tiedusteluvalvontavaliokunta poikkeaisi kuitenkin toimialansa ja tehtäviensä perusteella muista erikoisvaliokunnista sikäli, että se ei valmistelisi asioita hallituksen esitysten pohjalta likipitäänkään samassa määrin kuin muut valiokunnat. Samoin kuin tarkastusvaliokunnalla sillä olisi oikeus ottaa asia käsittelyyn omasta aloitteestaan ja antaa siitä mietintö täysistunnolle. Ehdotuksen mukaan Tiedusteluvalvontavaliokunta toimisi eräänlaisena vastinparina laillisuusvalvontaa hoitavan tiedusteluvaltuutetun kanssa, hieman samankaltaisella tavalla kuin erikoisvaliokunnilla on kiinteämpää yhteydenpitoa tietyn ministeriön kanssa.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan yhteydenpito valiokunnan ja tiedusteluviranomaisten toiminnasta vastaavien ministeriöiden välillä on myös tiedustelun parlamentaarisen valvonnan kannalta tärkeää. Myös ministeriöllä on laillisuusvalvontaan liittyviä tehtäviä, joista säädetään sotilastiedustelusta annettavassa laissa (HE 203/2017 vp). Sotilastiedustelua koskevassa lakiesityksessä ei ehdoteta säädettäväksi parlamentaarista valvonnasta, vaan hallinnonalan sisäisestä laillisuusvalvonnasta.

Tiedusteluvalvontavaliokunnan tehtävänä olisi toimia puolustusministeriön hallinnonalalla nimenomaan sotilastiedustelutoiminnan parlamentaarisena valvojana. Työjärjestykseen ehdotetun 31 b § 2 momentin mainittujen tehtävien kannalta myös tiedusteluviranomaisilla ja vastuuministeriöillä on merkittävä rooli:

Tiedusteluvalvontavaliokunnan tulee parlamentaarista valvontatehtäväänsä hoitaessaan

- 1) valvoa tiedustelutoiminnan asianmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta;*
- 2) seurata ja arvioida tiedustelutoiminnan painopisteitä;*
- 3) seurata ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa;*
- 4) käsitellä valmistelevasti tiedusteluvaltuutetun kertomukset;*
- 5) käsitellä tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain (/) 18 §:n 2 momentin mukaiset kertomukset.*

Erityisesti painopisteiden toteutumisen arviointi ja tarkoituksenmukaisuuden seuranta edellyttävät puolustushallinnon alan asiantuntemuksen käyttöä.

Tiedusteluvalvontavaliokunnalle ehdotetaan annettavaksi oikeus ottaa käsiteltäväkseen toimialaansa kuuluva asia omasta aloitteestaan ja oikeus asian laadun vaatiessa päättää laatia asiasta mietintö täysistuntoa varten. Esityksen mukaan aktiivisena toimijana valiokunnan tulisi puuttua tiedustelutoiminnassa havaitsemiinsa ongelmiin mahdollisimman pian asiasta tiedon saatuaan ja tarjota havaintonsa mahdollisimman tuoreina ja käyttökelpoisina valtioneuvoston, ministeriön tai eduskunnan tietoon. Esityksen mukaan tiedusteluvaltuutettu olisi erityisen tärkeä tiedon lähde näissä asioissa. Puolustusministeriö toteaa, että maanpuolustuksen kannalta keskeisistä seikoista olisi erityisen tärkeää myös kuulla vastuuviranomaisia ja ministeriöitä, joiden erityisalaan kyseinen asia kuuluu. Laillisuusvalvonnan ja parlamentaarisen valvonnan väliset erot on pidettävä selkeänä.

Ehdotuksen mukaan tiedusteluvalvontavaliokunta voisi käsitellä valmistelevasti toimialaansa kuuluvat hallituksen esitykset, eduskunta-aloitteet ja selonteot. Tiedusteluvalvontavaliokunta antaisi pyynnöstä muille valiokunnille lausuntoja toimialaltaan. Puolustusministeriön näkemyksen mukaan ehdotuksessa

6.11.2018

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström

on käsitelty selkeästi sitä, että jatkossakin on mahdollista, että puolustusvaliokunta olisi vastuuvaiokunta sotilastiedustelua koskeviin hallituksen esityksiin liittyen, silloin kuin puhemiesneuvosto niin katsoo.

Ehdotuksessa painotetaan, että tiedusteluvalvontavaliokunnan toiminta tulee muotoutumaan käytännössä valiokunnan työn käynnistyttyä. Puolustusministeriö pitää tärkeänä, että valiokunnan toiminnan tukena on riittävät virkamiesresurssit.

Tiedonsaanti luottamuksellisista tiedoista ja salassapito

Ehdotuksen mukaan valiokunnan asiakirjojen salassapitoa koskevia säännöksiä täydennettäisiin eduskunnan työjärjestyksessä siten, että salassa pidettäviä olisivat myös sellaiset asiakirjat, joista tiedon antaminen voisi vaarantaa kansallista turvallisuutta. Yksittäinen tieto ei aina välttämättä itsessään vaaranna kansallista turvallisuutta, mutta pitkän ajan kuluessa ja lukuisia tietoja luovutettaessa voi tietojoukko muodostua kansallista turvallisuutta vaarantavaksi tiedoksi. Tiedon hallinnan kannalta on perusteltua, että valiokunnan asiakirjoihin voidaan soveltaa tiukkaa kynnystä.

Lisäksi eduskunnan työjärjestykseen lisättäisiin säännökset salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta. Esityksen mukaan tiedusteluvalvontavaliokunnan työtapoja luotaessa tulee erityistä huomiota kiinnittää valiokunnan käsittelemien tietojen luottamuksellisuuteen ja salassa pidettävien asiakirjojen käsittelyyn siten, että huolta tietojen päätymisestä ulkopuolisten käsiin ei synny. Tästä syystä valiokunta voi tarvita erityisjärjestelyjä esimerkiksi valiokunnan kokousjärjestelyjen ja tietojen käsittelyn osalta.

Ehdotuksen mukaan eduskunnan työjärjestyksen 17 §:n uuteen 2 momenttiin otettaisiin säännös siitä, että valiokunnan jäseniksi ehdotetuista hankitaan turvallisuusselvityslaisissa (726/2014) tarkoitetut laajat turvallisuusselvitykset. Selvitykset hankkisi eduskunnan puhemies. Asianomaisilta kansanedustajilta tulee pyytää kirjallinen suostumus selvityksen hankkimista varten.

Lisäksi tarvitaan valiokunnan laajaa tiedonsaantioikeutta koskevat säännökset, jotka ehdotetaan sisällytettäväksi uuteen lakiin tiedustelutoiminnan valvonnasta (HE 199/2017 vp). Tiedusteluvalvontavaliokunta voisi siis harkintansa mukaisesti pyytää tietoja viranomaisten ohella myös muilta julkista tehtävää hoitavilta. Tiedustelutoimintaa harjoittavat pääsääntöisesti viranomaiset, mutta tiettyjä rajoituksia tehtäviä ehdotetaan tiedustelutoimintaa koskevissa hallituksen esityksissä (HE 202/2017 vp ja HE 203/2017 vp) annettaviksi viranomaiskoneiston ulkopuolisten tahojen hoidettaviksi. Valiokunnalle ehdotetut tiedonsaantioikeudet ovat tarpeen, jotta valiokunnan valvonta voisi ulottua myös toimintaan, jota ulkopuoliset tahot, kuten teleyritykset, hoitavat lain nojalla.

Puolustusministeriö kannattaa esitettyä ratkaisua valiokunnan tiedonsaannista ja tiedon luottamuksellisuuden turvaamisesta. Esityksessä on otettu huomioon tiedustelutoiminnan luonteesta johtuva erityinen salassapitointressi ja tiedusteluvalvontavaliokunnan jäseniltä edellytettävä erityinen luottamus niin kansanedustuslaitokselta kuin tiedusteluviranomaisen puolelta.